

RUSSULA MELITODES EEN NIEUWE RUSSULA VOOR NEDERLAND

L. Rommelaars¹ & H. Hendrickx²

¹Beilerstroom 14, 5032 ER Tilburg; l.rommelaars@home.nl

²Dalweg 16, B-2328 Meerle, België; harrie.hendrickx@skynet.be

Rommelaars, L. & Hendrickx, H. 2006. *Russula melitodes*, a new *Russula* for the Netherlands. *Coolia* 49(3): 157–159.

Russula melitodes was found new for the Netherlands during a foray of the Dutch Mycological Society near Udenhout. A description is given; the specimens were found with *Populus*.

Zaterdag 8 oktober is zonnig en warm. Met 20° C lijkt het wel zomer. Zeven belangstellenden zijn afgekomen op de NMV-excursie die ik (LR) mag leiden in de ‘Nieuwe Tiend’, een deelgebied van ‘De Brand’ bij Udenhout. De warmte en droogte voorspellen weinig goeds en daarom heb ik besloten niet te starten bij ’t Kapelleke, maar op de parkeerplaats van ‘De Strijdhoeft’. Een paar dagen eerder had hier de eikenlaan met brede grasbermen nauwelijks paddenstoelen opgeleverd, dus vanaf hier zou ik snel door kunnen wandelen naar het vochtigere broekbosgedeelte van de ‘Nieuwe Tiend’. Niets is echter zo onvoorspelbaar als een paddenstoel: in een paar dagen tijd bleken er toch behoorlijk wat de weg omhoog gevonden te hebben in deze grasberm, waaronder maar liefst 7 verschillende soorten *Russula*’s. De meest bijzondere was *Russula pseudointegra* (Kleibosrussula), die hier bijna ieder jaar wel gezien wordt. Gelukkig hadden we met Harrie Hendrickx een Russulakenner bij uitstek in ons midden. Met een ingenieus ijzersulfaatkaarsje was in het veld gemakkelijk de kleurreactie op de steel van *Russula*’s te zien en haarfijn kon hij de macroscopische verschillen tussen bijv. *Russula undulata* (Zwartpurperen russula) en *Russula brunneoviolacea* (Gewolkte russula) aangeven. Na wat langere tijd dan gepland, kwamen we dan toch in het eerste broekbosje aan. Het was niet zo vochtig want alle greppels waren droog. Er stond een aantal populieren met daartussen els, hazelaar, eik en braam. Hier vonden we de eerste gordijnzwammen en nu kwam de expertise van Jac Gelderblom goed van pas. Al gauw ging de belangstelling van Harrie en Jac uit naar *Hebeloma*’s. Het bleek dat ze onlangs een workshop over *Hebeloma* hadden bijgewoond, en zich hadden voorgenomen alle *Hebeloma*’s van deze dag op naam te brengen. En zo verdwenen er allerlei op het oog gelijk uitziende vaalhoeden in hun verzamel dozen. Toch lukte het mij de belangstelling van Harrie te wekken, toen ik een groepje jonge koperbruine *Russula*’s vond, die ik hier de afgelopen jaren nog nooit gezien had. Ze leken wel wat op *Russula integra*, die ik ken van de naaldbossen in de Eifel. Hier was echter in de wijde omtrek geen naaldboom te bekennen. De vondst werd intrigerender toen bleek dat Harrie er ook geen raad mee wist en voordat we er erg in hadden waren de vruchtlichamen in Harrie’s doos verdwenen. Achteraf jammer, want zo’n vondst moet je natuurlijk eerst fotograferen voordat je hem meeneemt.

De excursie ging verder van het ene broekbosje naar het volgende. In een grazige berm op weg naar zo’n broekbos vonden we twee stukgetrapte Inktviszwammen (*Clathrus archeri*), hetgeen jammer was voor degenen die deze soort nog nooit in volle glorie hadden kunnen aanschouwen. Tot slot leidde ik de excursie langs een gemengd lariksbos met *Suillus grevillei* (Gele ringboleet) naar een oude beukenlaan waar *Hydnum repandum* (Gele stekelzwam) groeide, om daarna terug te gaan naar de parkeerplaats. Na afscheid genomen te hebben van

de deelnemers gingen Jac, Harrie en ik nog even nakaarten in een nabijgelegen cafeetje. Het bleek onverwacht toch een bijzonder geslaagde excursie te zijn geweest met voor alledrie heel wat onderzoeksmateriaal in de tas.

Thuisgekomen ging ik eerst eens bladeren in Breitenbach deel 6. En inderdaad vond ik drie *Russula*'s die macroscopisch heel erg op ons broekbosmysterie leken. Een daarvan was *Russula melitodes*. Verder onderzoek was onmogelijk; Harrie had immers het materiaal meegenomen. Na enkele dagen kwamen de gegevens van Harrie en Jac binnen. Het totale inventarisatieplaatje loog er niet om. In totaal waren er 203 verschillende soorten waargenomen, waarvan er 17 op de rode lijst voorkwamen. Bijzondere waarnemingen waren: *Cortinarius helveolus* (Eikengordijnzwam) en *Cortinarius rigens* (Wortelende gordijnzwam) alle twee groeiend bij eik. Drie wasplaatjes werden in het broekbos gevonden: *Hygrocybe pratensis* (Weidewasplaat), *Hygrocybe miniata* (Vuurzwammetje) en *Hygrocybe aurantioviscida* (Hooilandwasplaat). Leuk was ook dat we zowel *Clavaria asterospora* (Witte sterspoorknotszwam) als *Clavaria falcata* (Spitse knotszwam) vonden. *Hypomyces ochraceus* (Russulazwameter), *Geoglossum glutinosum* (Kleverige aardtong), *Leotia lubrica* (Groene glibberzwam) en *Clavulinopsis helveola* (Gele knotszwam) werden eveneens in het broekbos gevonden. *Hebeloma* was vertegenwoordigd met 6 soorten waarvan *Hebeloma gigaspermum* (Grootsporige vaalhoed) en *Hebeloma radicosum* (Geringde vaalhoed) de meest bijzondere waren. Maar koploper op het inventarisatie-overzicht bleek het geslacht *Russula* te zijn met maar liefst 21 soorten. Na het microscopische speurwerk van Harrie bleek één daarvan inderdaad *Russula melitodes* te zijn.

Op 15 oktober ben ik teruggegaan naar de groeiplaats in de hoop nieuwe exemplaren te vinden om te fotograferen. Ik werd rijkelijk beloond. Meer dan 10 volgroeide vruchtlichamen stonden daar te prijken. Ongeveer drie kwartier ben ik bezig geweest met fotograferen, waarna ik wat nieuw, volwassen materiaal verzameld heb. Een deel van dit materiaal heb ik naar Harrie gestuurd, die het op zijn beurt heeft meegenomen naar een bijeenkomst van de KAMK in Antwerpen. Daar is de collectie gecontroleerd door Guy Le Jeune, die *Russula melitodes* al eerder in België gevonden had en samen met Ruben Walley in *Sterbeekia* 24: 2004 een uitgebreid artikel aan wijdde. De determinatie van Harrie werd door hem bevestigd. Het bleek dat de soort nieuw was voor Nederland. Hieronder volgt een beschrijving.

***Russula melitodes* Romagn. – Matte russula (Plaat 4)**

Hoed: bij jonge exemplaren convex met sterk ingerolde randen. Vooral dan is de kleur koperbruin. Ouder wordt de hoed vlakker met meestal een verdiept centrum. Het centrum is donker violetbruin, soms zelfs violetzwart. De rest van de hoed is purperbruin tot donker rozebruin of donker roodbruin; rondom vraatplekken kan het witte hoedvlees opvallend roseviolet gekleurd zijn. De hoedhuid is voor ongeveer 2/3 deel aftrekbaar. Het vlees daaronder is rozepaars gekleurd. Bij oudere exemplaren is de rand licht gevoord. De doorsnede bedraagt tot 85 mm. Lamellen: regelmatig gevorkt vlakbij de steelaanhechting. Jong zijn de lamellen crème tot geelwit gekleurd. Ouder worden ze margarine-gelig. De lamellen zijn recht tot licht bochtig en smal aangehecht. Steel: tot ongeveer 80 mm lang en een doorsnede tot 20 mm. De steel is wit, maar de onderste helft, met name de steelbasis, kan rozepaarse kleurtinten bezitten. Bij oudere exemplaren kan de steelbasis gele vlekken krijgen. Vlees wit. Context van de steel is 'watachtig'. De smaak is zacht. De geur is onbeduidend. IJzerzout geeft een zwak grijsroze verkleuring.

Sporen rondachtig tot breed elliptisch, wrattig stekelig, soms met fijne lijntjes tussen de stekels, $8-10 \times 7-8,5 \mu\text{m}$. Basidiën $40-55 \times 12-13 \mu\text{m}$. Cheilocystiden smal spoelvormig met vaak mucronate tot rostrate uitgroei aan de top, tot ca. $55 \times 10 \mu\text{m}$. Hoedhuid opgebouwd uit primordiale hyfen, haren en dermatocystiden. Primordiale hyfen sterk geïncrusteerd, dermatocystiden vaak ontspringend uit een fijn geïncrusteerde basis. Incrustaties kleuren intensief rood in sulfovanilline (belangrijk kenmerk!).

Udenhout, 'Nieuwe Tiend' (coördinaat 137-403). Onder Populier met in de buurt ook els, eik en hazelaar. In en rondom humusrijke, ondiepe greppel in een broekbosje.

Hoedhuidellemen in fenolfuchsine; sporen

Russula melitodes wordt in de ons omringende landen o.a. gevonden in Duitsland (Kriegsteiner, 2000) en in België, maar is overal zeldzaam. In Vlaanderen, waar deze soort pas in 1994 werd herkend, zijn inmiddels 15 vindplaatsen. Het voorkomen in Nederland was daarom ook erg waarschijnlijk (Walley, 2004). Ook in Vlaanderen is ze enkel gevonden bij Populier (*Populus tremula* of *Populus* hybriden).

Russula melitodes lijkt zeer veel op *Russula integra* (Glanzende russula), maar deze laatste komt enkel onder fijnspar (*Picea*) voor. Voorts heeft *Russula integra* nooit rood in de steel en onder de hoedhuid (vraatplekken), geen roodreactie van de hoedhuidellemen met sulfovanilline en is de hoed sterk glanzend (vergelijk Glanzende russula – Matte russula). De Matte russula zal waarschijnlijk, gezien het voorkomen van zijn biotoop (Populier) en de verspreiding in Vlaanderen, op veel meer plaatsen gevonden kunnen worden. Dus zoeken maar !

Met dank aan Guido Le Jeune voor de bevestiging van de determinatie en zijn toestemming voor het mogen gebruiken van zijn microscopietekeningen.

Hoedhuidellemen in congorood-ammoniak

Literatuur

- Kränzlin, F. 2005: Pilze der Schweiz, Band 6, Russulaceae, Verlag Mykologia, Luzern.
 Kriegsteiner, G.J. 2000: Die Grosspilze Baden-Württembergs. Band 2, Eugen Ulmer, Stuttgart.
 Walley, R & Le Jeune, G. 2004. *Russula melitodes* en *Russula puellula* in Vlaanderen. Sterbeekia 24: 3–8